

Όταν ή συνείδηση δελεάζεται από την όραση

Βασίλη Καραποστόλη*

Είναι γεγονός ότι πολλές φορές ή ανθρώπινη σκέψη διαβρώνεται από τὰ ἀντικείμενα τὰ όποια τήν άπασχολούν. Ακόμη και όταν ξεκινά με τήν πρόθεση νά τά κρίνει και νά αλλάξει τή σχέση πού έχει ό άνθρωπος μαζί τους, συμβαίνει στη μέση του δρόμου νά κάμπτεται και νά χάνει τήν όξύτητά της. Αυτό παρατηρείται συχνά σήμερα κατὰ τήν έξέταση των ζητημάτων πού προκύπτουν λόγω του πληθωρισμού των εικόνων στον σύγχρονο πολιτισμό. Γίνεται τόσος λόγος για τήν κυριαρχία των εικόνων σέ όλους τους τομείς τής ζωής, ώστε θα περίμενε ίσως κανείς οί παρατηρήσεις των κοινωνιολόγων, των ψυχολόγων ή των πολιτικών αναλυτών νά προχωρούν πιο πέρα από τή διαπίστωση ότι ή σημασία των πραγμάτων καθορίζεται όλο και περισσότερο από τον τρόπο πού παρουσιάζονται τὰ πράγματα στα μάτια των ανθρώπων. Η όψη τους προκαταλαμβάνει τόν νόημά τους. Καίρια ή διαπίστωση, αλλά συνήθως δέν πηγαίνει πιο πέρα από τήν καταγραφή και τον συσχετισμό των διαφόρων τρόπων με τους όποιους ή πραγματικότητα προσφέρεται στην όραση. Για παράδειγμα, αναλώνεται άφθονη ενέργεια προκειμένου νά έντοπισθούν τὰ τεχνικά μέσα με τὰ όποια προβάλλεται ένα έμπορικό προϊόν, μία καλλιτεχνική έκδήλωση ή ένα πολιτικό μήνυμα. Λένε πώς ό,τι παράγεται, ακόμη και ό,τι έπιδιώκεται, πρέπει σήμερα νά πάρει τὰ χαρακτηριστικά ενός όπτικού γεγονότος. Για νά γίνει δεκτό από τή συνείδηση πρέπει νά «χτυπήσει στο μάτι»· πράγμα πού σημαίνει πώς τόν μάτι, άντι νά λειτουργεί ως όργανο τής συνείδησης, λειτουργεί ως όργανο μιās άλλότριας βούλησης πού έχει σκοπό της νά αιχμαλωτίσει τή συνείδηση. Τόν μάτι μας δελεάζεται, εξαγοράζεται και προδίδει τή συνείδησή μας. Άραγε, ύπάρχει κάτι πιο άνησυχητικό από αυτό; Νά μην έμπιστεύεσαι τὰ ίδια τὰ μάτια σου;

* Ο Βασίλης Καραποστόλης είναι Όμότ. Καθηγητής Πολιτισμού και Έπικοινωνίας του Έθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Ἀλλὰ πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνση σπάνια θὰ κινηθοῦν οἱ κοινωνικὲς ἀναλύσεις. Γιατὶ ἡ ἴδια ἡ ἔννοια τῆς συνειδητότητας προκαλεῖ στὶς ἡμέρες μας ἓνα εἶδος ἀμηχανίας. Φαντάζει πολὺ ἐσωτερικὴ, πολὺ ἀπροσδιόριστη. Τὰ στοιχεῖα τῆς δὲν διακρίνονται εὐκόλα, δὲν ταξινομοῦνται μὲ ἀκρίβεια, δὲν εἶναι σαφεῖς οἱ σχέσεις αἰτίας καὶ ἀποτελέσματος. Ἐπομένως, ἡ προσοχὴ στρέφεται πρὸς τὰ ἔξω, στὰ ὁρατὰ ἢ καὶ στὰ ἐξώφθαλμα, ποὺ εἶναι τόσο πολλὰ καὶ τόσο ποικίλα, ὥστε στὸ τέλος οἱ σχετικὲς ἔρευνες νὰ φέρουν πάνω τους τὸ σημάδι μιᾶς κόπωσης. Ἀπὸ τὶς μετρήσεις τους, ἀπὸ τὶς στατιστικὲς τους, δὲν ἐξάγεται τίποτε περισσότερο ἀπὸ τὸ πενιχρὸ συμπέρασμα ὅτι ὅλο καὶ μεγαλύτερα πλήθη βλέπουν ὅλο καὶ περισσότερες εἰκόνες.

Ὡστόσο, αὐτὸ ποὺ εἶναι τὸ οὐσιώδες καὶ δὲν ἀναδεικνύεται καθαρὰ εἶναι ὅτι ἡ ἀπορρόφηση τῶν εἰκόνων εἶναι συντελεστὴς ἀταξίας παρὰ τάξης μέσα στὸν ἐγκέφαλο τῶν θεατῶν. Ἐνῶ προβλεπόταν ἡ «κοινωνία τοῦ θεάματος» νὰ διασκορπίζει τὶς ἐντάσεις, νὰ μισοναρκώνει τὰ ἄτομα, νὰ μετατοπίζει τὸ ἐνδιαφέρον τους ἀπὸ τὰ πραγματικὰ γεγονότα στὴν ἀναπαράσταση τους, μὲ δυὸ λόγια νὰ δίνει στό «τεχνητό» μία διάσταση διασκεδαστικῆς ἀποφόρτισης, τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν νὰ δημιουργεῖται ἡ αἰσθησιμὴ πὼς στὸν κόσμο κυριαρχοῦν τὰ ἀπρόοπτα, οἱ αἰφνιδιασμοί, οἱ συμπτώσεις. Τὰ θεάματα γίνονταν ὅλο καὶ περισσότερο ἀσυνάρτητα· δὲν διακρινόταν πίσω τους κανένας νοῦς-σκηνοθέτης. Ἦταν σὰν τὸ παιχνίδι τῶν εἰκόνων νὰ παιζόταν ἀπὸ μόνον τοῦ καὶ μάλιστα δίχως κανόνες. Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος αἰσθάνθηκε ἔτσι ὅτι γίνεται ἔρμαιο τῶν ἐντυπώσεών του: Δὲν εἶχε κάπου νὰ ἀγκιστρωθεῖ ἡ σκέψη του, ἡ ὅλη πραγματικότητα τελικὰ δὲν εἶχε λαβὲς ἀπὸ τὶς ὁποῖες θὰ μπορούσε νὰ πιαστεῖ. Ὅσο καὶ νὰ τὸν διαβεβαίωναν ἡ ἐπιστῆμη καὶ ἡ τεχνικὴ ὅτι μπορούσε νὰ προγραμματίζει καὶ νὰ ἐλέγχει τὶς κινήσεις του, ἡ ἀβεβαιότητα αὐξανόταν ἀπλούςτατα ἐπειδὴ οἱ εἰκόνες ποὺ συνόδευαν τὰ πράγματα ἐναλλάσσονταν διαρκῶς. Μὲ τὴν κινητικότητά τους ἔστελναν τὸ δικό τους σῆμα ποὺ ἔλεγε πὼς δὲν ὑπάρχει τίποτε σταθερό. Ὅ,τι μοιάζει σταθερὸ εἶναι στάσιμο καὶ ὅ,τι εἶναι στάσιμο καταλήγει νὰ εἶναι πληκτικόν. Ἐξ αἰτίας τοῦ φόβου τῆς πλήξης θὰ ἔπρεπε νὰ μετακινούμεθα συνεχῶς. Ἀλλὰ ὅταν κανεὶς μετακινεῖται ἀδιάκοπα, χάνει στὸ τέλος τὴν ἐμπιστοσύνη στὴν ἴδια του τὴν θέληση, τὴν ἱκανότητα νὰ ἀποφασίζει αὐτὸς πότε καὶ ποῦ θὰ σταθεῖ καὶ πότε καὶ ἀπὸ ποῦ θὰ φύγει. Λίγα

αίσθήματα είναι πιδό άγχώδη και ταπεινωτικά μαζί από τδ αίσθημα ότι παρασύρεσαι, ότι είσαι άθυρμα τών περιστάσεων και ότι αυτό δέν όφείλεται στο ότι οί περιστάσεις είναι πανίσχυρες, αλλά στο ότι έσύ άμφιβάλλεις άδιάκοπα για τδ άν είσαι σε θέση νά τούς άντισταθείς.

Ύπ' αυτός τις συνθήκες, ή έσωτερική ζωή για τόν άνθρωπο έμφανίζεται δικαιολογημένα σαν μία περιοχή της ύπαρξης όπου θα μπορούσε νά καταφύγει και νά άνασυνταχθεί. Όταν ό έξω κόσμος άντιπροσωπεύει μία πηγή ταραχών, ή άναδίπλωση του ανθρώπου και ή στήριξή του στις μύχιες δυνάμεις του είναι ό,τι πιδό ζωτικό γι' αυτόν. Έκεί έγκειται ή σημασία της αυτοσυγκέντρωσης, της περισυλλογής, της άνασκόπησης τών πεπραγμένων. Έκεί πρέπει νά ποϋμε ότι βρίσκεται και ή έδρα του θρησκευτικού αίσθήματος.

Στις ένδοτες περιохές της ύπαρξής του, μόνος του, άποτραβηγμένος –προσωρινά έστω– από τις άπαιτήσεις και την πίεση τών πρακτικών ύποθέσεων του, ό άνθρωπος άνακαλύπτει πώς έχει τη δυνατότητα νά άποσπασθεί από τη σχέση του με τά ύλικά άντικείμενα και νά συνάψει μία σχέση με κάτι άνώτερό του, μέσα από την όποία ότιδήποτε κατώτερο φωτίζεται εκ νέου και λαμβάνει νέο νόημα. Άν θείο είναι αυτό πρδς τδ όποιο άνέρχεται ή συνείδηση, ή άνοδος αυτή δηλώνει πώς ό άνθρωπος μπορεί από ένα όρισμένο ύψος πλέον νά έπισκοπει την κατάσταση του. Τά άσήμαντα τά τοποθετεί εκεί όπου άνήκουν, στα τετριμμένα δέν δίνει παραπάνω σημασία από όση έχουν. Με λίγα λόγια, διαμορφώνει μία στάση πού άφορα τά σπουδαία ζητήματα στη ζωή. Πουθενά άλλου, έξω από τη θρησκευτική έμπειρία, δέν θα βροϋμε αυτόν τόν άξονα πού διαπερνά τά καθέκαστα και τά τρέχοντα. Όπως παρατήρησε κάποτε ό Γουίλλιαμ Τζαίμς¹, «σπουδαίο είναι αυτό μέσα στο όποιο συναιροϋνται τά αντίθετα». Μία λύπη σπουδαίας τάξεως δέν μπορεί νά μñν περιέχει και στοιχεία χαράς, ίσως της παράξενης χαράς πού δίνει τδ γεγονός ό,τι ή ζωή του ανθρώπου εισέρχεται σε μία καινούργια καμπή. Άναλόγως και ή χαρά δέν μπορεί νά μñν περιέχει και κάποια λύπη, αυτό τδ σφίξιμο μέσα

1. Ό William James (1842-1910) ήταν πρωτοπόρος Άμερικανός ψυχολόγος και φιλόσοφος και ύπηρξε ό πρώτος καθηγητής Ψυχολογίας στο Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ. Ήταν από τούς πρώτους πού ύποστήριξαν την άποψη ό,τι ό σωστός τρόπος μελέτης τών ψυχολογικών φαινομένων είναι μέσω της εξέτασης της προσαρμοστικής τους άξίας και της λειτουργικότητάς τους («Λειτουργισμός»).

στην καρδιά πού την είδοποιεί ότι είναι μάλλον απίθανο μία εὐτυχία νὰ διαρκέσει πολύ. Σὲ κάθε περίπτωση, ἡ σύνδεση τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν Θεό, ὅπως καὶ ἂν τὸν ἐννοήσουμε, τὸν ἐκπαιδεύει κατὰ κάποιον τρόπο στὸ νὰ ἱεραρχεῖ τὰ συμβάντα. Παύει νὰ μπερδεύει αὐτὸ πού διαρκεῖ μὲ αὐτὸ πού παρέρχεται, αὐτὸ πού καθορίζει ἀπὸ αὐτὸ πού καθορίζεται, αὐτὸ πού συμβαίνει λόγω ἀνάγκης μὲ αὐτὸ πού συμβαίνει λόγω τύχης.

Καταλαβαίνουμε πὼς γιὰ νὰ γεννηθεῖ ἓνα τέτοιο αἶσθημα, χρειάζεται νὰ ἔχουν ἀναπτυχθεῖ σὲ ἐπαρκῆ βαθμὸ δύο ψυχο-διανοητικὲς ἱκανότητες: Ἡ πρώτη εἶναι ἡ ἐνόραση, ἡ δεύτερη ἡ φαντασία. Χάρη στὴν ἐνόραση διαπερνοῦμε τὴν ἐμφάνιση τῶν πραγμάτων καὶ τῶν ὄντων, γιὰ νὰ φθάσουμε μὲ τρόπο ἄμεσο στὸν κρυμμένο πυρῆνα τους. Ἐνα φαινόμενο ἐνδέχεται νὰ μᾶς ἐξαπατᾷ κατὰ τὴν ἐκδήλωση του. Ἐνας ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ μᾶς προκαλεῖ ἐρωτηματικὰ σχετικὰ μὲ τὸν χαρακτήρα του, μὲ τὶς προθέσεις του. Μὲ ὁδηγὸ ὅμως τὴν ἐνόραση εἶναι δυνατόν νὰ ἔχουμε πρόσβαση στὴν ἀλήθεια. Πίσω ἀπὸ τὸ μειδίαμα κάποιου διακρίνουμε τὴν ἐπιφύλαξή του. Πίσω ἀπὸ τὴ συμπεριφορὰ ἐνὸς συνεσταλμένου ἀτόμου διακρίνουμε τὸν ἄσβεστο πόθο του γιὰ ἀποδοχὴ ἢ γιὰ ἐπιδοκιμασία του ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἢ καὶ ἀπὸ κάθε ἄλλον.

Εἶναι σαφὲς ὅτι μὲ τὴ διαδικασία αὐτὴ ἓνα πρὸς ἓνα τα πέπλα τῆς ἐπίφασης παραμερίζονται. Ὁ νοῦς ψάχνει ἐπίμονα γιὰ τὸ ἀληθινό. Καὶ καθὼς τὸ ἀναζητεῖ, ἔρχεται ὡς ἄρωγός του ἡ φαντασία, ἡ ὁποία ἀρχίζει τὴ δική της δουλειά. Ἐκεῖνος πού μαντεύει κάτι οὐσιῶδες πίσω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια ἀρχίζει καὶ νὰ φαντάζεται τὸ πὼς θὰ εἶναι αὐτό. Ἡ ἐνόραση σημαδεύει πρὸς τὸ κρυμμένο οὐσιῶδες καὶ ἡ φαντασία τὸ ἐπεξεργάζεται ὅπως μπορεῖ. Ἔτσι, μέσα ἀπὸ ἓνα ὑποβλητικὸ τοπίο εἶναι δυνατόν νὰ δοθοῦν ἐνδείξεις γιὰ τὴν ὑπαρξὴ μιᾶς τόσο ὑπέροχης ἁρμονίας πού νὰ ἀγγίζει τὴν ἔννοια τοῦ θείου, ὅπως καὶ μέσα ἀπὸ τὸ γέλιο ἐνὸς νήπιου μπορεῖ νὰ ξεπηδήσει ξαφνικά, σὲ ὅποιον τὸ ἀκούει, ἡ ἰδέα μιᾶς ἀθωότητας πού, μολονότι ἀνήκει στὸν ἄνθρωπο, ἡ καταγωγὴ τῆς τὸν ξεπερνᾷ. Μέσα στὰ γήινα ξεπροβάλλουν τὰ οὐράνια. Εἶναι ἡ στιγμή κατὰ τὴν ὁποία κορυφώνεται ἡ συνεργασία τῆς ἐνόρασης μὲ τὴ φαντασία. Μία τέτοια ἐμπειρία ἀποκλείεται ὅταν πάσχουν ἀπὸ ἀτροφία καὶ οἱ δύο αὐτοὶ συντελεστές.

Τόσο ἡ ἐνόραση ὅσο καὶ ἡ φαντασία παραγκωνίζονται ἀπὸ τὶς κρατοῦσες συνθήκες τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, γιὰ τὶς ὁποῖες ἐκεῖνο πού μετρᾷ

είναι τὸ πῶς ἀντιδρᾷ κανεὶς στὰ συμβάντα, τὸ πῶς προσαρμόζεται, τὸ πῶς πιάνει μὲ τὴν ἄκρη τοῦ ματιοῦ ὅτιδήποτε περνάει δίπλα του. Ὅλοι πρέπει νὰ κοιτοῦν δίπλα τους καὶ μπροστά τους σὲ δύο βήματα ἀπόσταση, ἀλλὰ ποτὲ πολὺ μακριά. Ὅποιος κοιτάει μακριά, ὅποιος ὄνειροπολεῖ, κινδυνεύει νὰ σκοντάψει σὲ ἀνώμαλα σημεῖα διάσπαρτα στὴν κάθε ἡμέρα, στὴν κάθε ὥρα. Εἶναι φανερό ὅτι, πιεσμένος κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο, ὁ ἄνθρωπος τοῦ καιροῦ μας δυσκολεύεται νὰ διαχωρίσει τὴ ζωὴ του σὲ ἐξωτερικὴ καὶ ἐσωτερικὴ καὶ νὰ ἀφιερῶσει στὴ δεύτερη τὴν ψυχικὴ ἐνέργεια ποὺ τῆς ταιριάζει. Μὲ ὅλα τὰ μέσα ἡ ἐξωτερικότητα τὸν καλεῖ καὶ τὸν προστάζει νὰ κινεῖται ἀποκλειστικὰ στὴν ἐπικράτειά της. Ἀντὶ νὰ ἐκλεπτύνει τὴν ἐνόρασή του, τοῦ λέει νὰ σαρώνει μὲ τὸ βλέμμα του τὴν ἐπιδερμίδα τοῦ κόσμου· χωρὶς νὰ τὴν ἀγγίζει, καὶ πολὺ περισσότερο χωρὶς κἂν νὰ διανοεῖται νὰ τὴν χαϊδέψει. Δὲν ὑπάρχει χρόνος καὶ οὔτε καὶ χρειάζονται οἱ τρυφερότητες καὶ οἱ ἀγάπες ἐκ τοῦ σύνεγγυς. Ἄν ὑπάρχουν θελκτικὰ σημεῖα στὴν ἐπιφάνεια τῶν ἡμερῶν, αὐτὰ ἄρκοῦν. Οἱ προσελκυόμενοι μποροῦν νὰ ἄρκεστοῦν στὸ νὰ περισυλλέγουν εἰκόνες φτιαγμένες κατ'ἀλληλα, ὥστε νὰ μὴν ἐπιθυμοῦν παρὰ μόνον αὐτό: νὰ χορταίνουν ἀπὸ ἀνέγγιχτα σώματα, νὰ γίνονται ὀπτικοὶ ἐραστές καὶ τελικὰ νὰ ἀναστατώνονται καὶ νὰ ὀπισθοχωροῦν ἂν τύχει καὶ ἓνα πρόσωπο θελκτικὸ ἐμφανισθεῖ μπροστά τους ὡς ὑποψήφιο γιὰ ἓναν δεσμό πραγματικό, σαρκικό καὶ μαζὶ ψυχικό.

Ὑστερα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ δὲν πρέπει νὰ ἀποροῦμε ποὺ οἱ θρησκευτικὲς ἀξίες στὴ σύγχρονη συνείδηση μοιάζουν ὑπερβολικὰ ἀπαιτητικές. Φαίνεται πῶς ἀξιῶνουν τὴν ἐστίαση τῆς σκέψεως καὶ τῶν συναισθημάτων, τὴν ὥρα ποὺ ὅλα γύρω τους εἶναι σὰν νὰ δουλεύουν γιὰ νὰ προαγάγουν τὸ ἀντίθετο. Γιατί νὰ συγκεντρωθεῖ κανεὶς καὶ πρὸς τί; Γιὰ νὰ ἀναζητήσῃ ἓνα κεντρικὸ νόημα μέσα σὲ ὅσα τυχαίνουν, ἴσως δινόταν ἡ ἀπάντησις. Καὶ ἰδοὺ ἡ ἀνταπάντησις τοῦ καιροῦ μας; Δὲν εἶναι καλύτερο ἀντὶ νὰ πασχίζει κάποιος νὰ βρεῖ μέσα στὸν κυκεῶνα ἓνα νόημα καὶ ἓναν προορισμό, νὰ ἀδράξῃ ὅλες τὶς εὐκαιρίες ποὺ τοῦ παρέχονται γιὰ νὰ ξεχαστεῖ; Στὸ κάτω-κάτω ἡ συνείδησις στὸν ἄνθρωπο δὲν εἶναι γιὰ νὰ συγκρατεῖ τὰ πάντα καὶ νὰ τὰ μνησκάξῃ. Ἄν ἦταν ἔτσι, θὰ ἤμασταν ἴσως πιδὸ σοφοὶ καὶ σίγουρα πιδὸ δυστυχημένοι. Πάει καιρὸς, αἰῶνες, ποὺ ἡ λέξις σοφὸς σήμαινε κάτι. Πέρασε ὅμως ἐπίσης καὶ ὁ καιρὸς ποὺ σήμαινε κάτι ἢ μᾶλλον πολλὰ καὶ ἡ λέξις εὐτυχία. Κάτω ἀπὸ τόσα ἀπρόοπτα καὶ τόση

ἀβεβαιότητα για τὸ μέλλον, ἡ εὐτυχία μοιάζει ὀδυνηρὰ ἀόριστη, ὅπως ὀδυνηρὰ ἀόριστος μοιάζει ἀνέκαθεν καὶ ὁ Θεός. Ἐπομένως, ἀφῆστε τὰ ἀόριστα καὶ πιαστεῖτε ἀπὸ ὅ,τι σᾶς δίνεται ἄμεσα. Δεῖτε ὅ,τι σᾶς δίνεται γιὰ νὰ δεῖτε. Φαντασθεῖτε ὅ,τι σᾶς δίνεται γιὰ νὰ φανταστεῖτε. Τὸ νὰ ξεχνᾶς εἶναι πολὺ πιὸ ζωτικὸ ἀπὸ τὸ νὰ θυμᾶσαι ἢ νὰ σκέπτεσαι. Ἔτσι μιλάει ἡ ἐποχὴ μας. Καὶ ἀφήνει φυσικὰ στὴν ἄκρη τὸ ζήτημα τοῦ τί προκύπτει ὅταν κάποιος συνειδητοποιήσῃ μιὰ μέρα ὅτι ζεῖ ἴσα-ἴσα γιὰ νὰ ξεχνάει ὅτι θὰ μπορούσε νὰ ζήσει καὶ διαφορετικὰ.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ θὰ ἦταν δυνατόν νὰ ἐκδηλωθεῖ ἀπὸ τὴ μεριὰ τῆς θρησκείας μιὰ σημαντικὴ παρέμβαση. Ὁ θρησκευτικὸς λόγος θὰ μπορούσε νὰ φέρει τὸν σύγχρονο ἄνθρωπο ἀκριβῶς μπροστὰ στὴν εὐθύνη του πρὸς τὴν ἴδια του τὴ ζωὴ. Πῶς; Μὲ τὸ νὰ τοῦ ὑπενθυμίσει ὅτι ζώντας μὲ ὀφθαλμαπάτες εἶναι πολὺ κατώτερο ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ θὰ τοῦ ἄρμοζε. Ἀλλὰ γιὰ νὰ ἔχει ἀποτέλεσμα μιὰ τέτοια παρέμβαση, ὅρος ἀπαράβατος εἶναι νὰ μὴν ὑποκύβει ὁ θρησκευτικὸς λόγος στὴν γοητεία τοῦ ἴδιου τοῦ ἀντιπάλου του. Ἄν ὁ ἱεροκῆρυκας ἐπιχειρεῖ νὰ μετριάσῃ τὴν ἐπίδραση τῆς εἰκονικότητος χρησιμοποιώντας, μὲ τὸν δικό του βέβαια τρόπο, τὶς τεχνικὲς, ἀκόμη καὶ τὶς πονηριὰς τῶν μηχανισμῶν μὲ τοὺς ὁποίους οἱ εἰκόνες διαδίδονται, ἐντυπώνονται καὶ αὐτοδιαφημίζονται, τότε ἡ ἐπιχείρηση: «ἐπιστροφή στὰ οὐσιώδη» εἶναι κιόλας ὑπονομευμένη. Πράγματι, δὲν εἶναι καθόλου σπάνιο νὰ φορᾷ ὁ ἱεροκῆρυκας τὰ ροῦχα τοῦ ἡθοποιοῦ. Ὅποιος ἀνεβαίνει στὴ σκηνὴ ὑποδύεται ἕναν ρόλο. Ὑπὸ ποία ἔννοια ὅμως θὰ λέγαμε ὅτι ὁ ἱεροκῆρυκας παίζει τὸν ρόλο του; Τὸ νόημα ἐνὸς θεατρικοῦ ἔργου φθάνει στὸν θεατὴ ἀναγκαστικὰ μέσα ἀπὸ τὴν ὑποκριτικὴ τέχνη τοῦ ἡθοποιοῦ. Ἀλλὰ θὰ ἦταν ἄτοπο νὰ εἰπωθεῖ ὅτι ἡ ἀλήθεια, ἡ πιὸ καίρια ἀπὸ ὅλες, αὐτὴ ποὺ ἀφορᾷ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴ σχέση του μὲ ὅ,τι τὸν ὑπερβαίνει, μπορεῖ νὰ παρουσιαστῇ μὲ τοὺς ὅρους τῆς θεατρικότητος. Μία ἀπόπειρα αὐτοῦ τοῦ εἵδους θὰ ἐρχόταν σὲ ἀντίφαση μὲ τὸν ἑαυτό της. Ἄν ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι γιὰ νὰ καταβροχθίζει θεάματα, δὲν μπορεῖς νὰ τοῦ προτείνεις τὴ ζωὴ κατὰ Θεόν, ὅπως θὰ πρότεινες τὴν παρακολούθηση μιᾶς συναρπαστικῆς παράστασης.

Εἶναι πολλὲς οἱ παγίδες καὶ οἱ δελεασμοὶ στὸ πεδίο αὐτό. Δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦμε, γιὰ παράδειγμα, ὅλη ἐκείνη τὴ σειρὰ τῶν κληρικῶν στίς Ἑνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς, ποὺ ἤδη ἀπὸ τὴ δεκαετία τοῦ '60 ἔως

καὶ σήμερα ἀπευθύνονται στὸ ἀκροατήριό τους μὲ τὸ ὕφος καὶ τὸν τόνο εἰδικῶν συμβούλων γιὰ τὸν χειρισμὸ ψυχολογικῶν, ἐπαγγελματικῶν καὶ προσωπικῶν προβλημάτων. Ὁ θρησκευτικὸς λόγος μετατράπηκε, ἔτσι, σὲ λόγο, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ ὁποῖου ὑποτίθεται ὅτι οἱ ἀποδέκτες του θὰ πλησίαζαν περισσότερο αὐτὸ ποὺ ἔγινε θεότητα στὸν καιρὸ μας: τὴν Ἐπιτυχία. Γιὰ νὰ συμβάλλει στὴν ἐπίτευξη αὐτοῦ τοῦ στόχου, ὁ κληρικὸς ἔπρεπε νὰ ἀποκτήσει τὶς ἀντίστοιχες ιδιότητες: νὰ γίνεῖ πειστικός, εὐφραδής, εὐέλικτος καὶ κυρίως ἱκανὸς νὰ κλείνει τὶς φράσεις του σὲ συνταγές, ὅπως κάνουν πολλοὶ ψυχολόγοι ποὺ κατευθύνουν τὸν πελάτη τους ὥστε νὰ ἐπιλύσει μὲ μία συμπεριφορά-«κλειδί» μία ἐμπλοκὴ στὸν γάμο του ἢ στὴν σταδιοδρομία του. Ὁ κληρικὸς ποὺ χρησιμοποιοῦν τέτοια μέσα ἀναγνωρίζει στὴν πράξη ὅτι ἡ μάχη ποὺ δίνει δὲν εἶναι γιὰ τὰ ριζικὰ ζητήματα, δὲν εἶναι γιὰ τὰ ἔσχατα. Ἡ εἰκονικότητα, ἡ θεατρικότητα τὸν ἔχει διαφθείρει. Ἀσχολεῖται μὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει μπροστὰ του ποῦ, ἂν καὶ ξέρεῖ πὼς εἶναι πεπερασμένο καὶ φευγαλέο, τὸν ἀπορροφᾷ, καθὼς ἡ ἐποχὴ του τὸν προμηθεύει μὲ πολλὰ σύνεργα γιὰ νὰ τὸ περιεργασθεῖ, νὰ τὸ πλευροκοπήσῃ καὶ τελικὰ νὰ παίξῃ μαζί του ἐγκαταλείποντας τὸν ἀρχικὸ του σκοπὸ.

Ὡστόσο, ὅπως ὅλα σήμερα, ἀκόμη καὶ τὰ εἰδῶλα μικραίνουν. Ἐχοῦμε εἰδῶλα δίχως λατρεία. Ὅσο καὶ νὰ θέλῃ νὰ ζεῖ ἐπιπόλαια, ἡ ἀνθρωπότητα δὲν μπορεῖ νὰ ξεγράψῃ ἐντελῶς ἀπὸ τὴ μνήμη της ὅσα ἔχουν κατὰ καιροὺς εἰπωθεῖ γιὰ τὴ ματαιότητα καὶ τὸ ἐφήμερο ἀπὸ τοὺς ποιητές της, τοὺς προφῆτες της, τοὺς δασκάλους της. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν λατρεύεται πραγματικὰ ἡ ἐπιτυχία. Τὴν θέλουν, χωρὶς νὰ τὴν ἀγαποῦν. Συνεπῶς ὁ χριστιανισμὸς ὀφείλει καὶ μπορεῖ νὰ μιλήσῃ ξανὰ γιὰ τὴν ἀγάπη· τὴν ἀγάπη ἐκείνη, ποὺ δὲν εἶναι μόνο ἔλεος ἀλλὰ καὶ δημιουργικὴ πράξη. Καὶ γιὰ τὴν ἀγάπη αὕτὴ δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ μιλήσῃ, παρὰ μόνον ἂν βάλῃ σὲ δράση ὅλες τὶς ἴνες τῆς σάρκας του καὶ τῆς ψυχῆς του.

SUMMARY

When Consciousness is Tempted by Sight

Vassilis Karapostolis, *Professor Em.*
National & Kapodistrian University of Athens

The presentation presents a visual summary of the effects of the dominance of images on the consciousness of modern man. The most profound impact concerns the two main psycho-intellectual abilities on which the inner life is founded: intuition and imagination. To the extent that these two abilities are bound by the various external images, man is unable to conceive a reality different from that which is constituted by the continuous visual stimuli. Under these circumstances, the crucial question that arises is how can religiosity-internality not be corrupted and not succumb to externality.